

Sulaukė

Šatrijos Ragana

Ilgėtis... Ilgėtis kultūros kaip dvasios gyvenimo, būti pasiruošusiam tam dvasios gyvenimui kaip didžiausiam žingsniui.

Kai Judita Vaičiūnaitė ištaria: „*Kokia graži tu pareini / iš jau sudžiūvusiu, pageltusių rožynų...*“, (...) *Kokia graži tu, / kai žiebi žvakės ant pianino (...)*“, akies mirksniu įvyksta stebuklas, kuris žodžiu kaip ir muzika, sugražina mus į seną dvarą, prie Ventos, į dvaro alėją, prie tvenkinio, prie mieguisto vandens, kuriame mėnesienos naktį taip ryškiai spindi sidabro takas, vedantis ir kviečiantis.

Dėkingi būkime maloningam likimui, kad ta erdvė tebėra.

Norėkime, kad ši erdvė būtų erdvesnė, mylėkime ją, globokime.

Urbonienė ėjo į dvarą. Panelė davė jai žinią, kad nuo sūnaus atėjęs laiškas, tad skubėjo dabar jo perskaityti. Saulė ką tik įgrimzdė į pilkus debesis, ir žemė jau glostė su juoda skraiste. Nuo pievų kilo rūkas, lyg baltos baidyklės, kurios lig šiol sėdėjo pasislėpusios, nedrįsdamos išlįsti iš savo urvų saulės akivaizdoje, bet dabar, saulei žemę apleidus, kėlė baisias galvas, augo, skėtė, godžiai grobdamos į glėbį pasaulį. Tik ant medžių kur-ne-kur dar tebekybojo tvirtesnis lapelis; visi kiti gulėjo ant žemės, pageltę, pajuodę, liūdni ir bežadžiai, kaip lavonai. Ore skrajojo rudens kvapas, melancholingas ir ilgas, kaip tie nukirstieji lapai. Tos rudens simfonijos vienu garsu buvo ir Urbonienė. Jos veidas, nuvytęs ir raukšlėtas, panešėjo į tuos nukritusius lapus; akys, gal kitąsyk mėlynos, lyg vosilkos, buvo dabar išblyškusios, kaip rudens dangus; trumpi kailinukai nesiskyrė savo spalva nuo tuščių, pageltusių laukų.

Eina ji per mišką, lapai šnabžda jai po kojomis, apautomis rudomis naginėmis. Jos širdis plaka stipriau, taip norėtųsi kuo greičiau išgirsti žinėlę nuo Domuko – bet ji niekaip nebepaeina taip greitai, kaip kitados kad vaikščiojo. Užpernai, mėčiojant šiaudus dvare iš po garinės, įsimetė jai kažkoks skausmas į kojas, ir nuo to laikos jos nebesidarbuoja taip, kaip pirma. Dabar,

beeinant, vis jai kaip su peiliu dygčioja tai vienoje kojoje, tai antroje. Tada stabdydama žingsnius, taria ji sau:

– A bjaurybė romantiks! Rytų jau tikriausia bus lytaus. Vakar tap negėlė pašėlusią.

Bet visus skausmus, visas kitas mintis nustelbia viena – apie Domuką. Kiekvieną kartą, laiškui atėjus, drebdama iš baimės ėjo jį į dvarą. Dievas žino, kas tame laiške stovi parašyta. Rasit sužeistas, rasit miršta ir paskutinį atsiveikinimą mamunėlė siuncia. Ir dabar, išėjus, tuojau persižegnojo ir sukalbėjo poteries, kad tame laiške jokių blogų naujienų nebūtų. Ir kaip nekalbėsi? Juk tai jos Domelis, jos mylimiausias, geriausias sūnelis. Vyresnysis, Pranciškus, sūnus kaip sūnus; geras, negalima sakyti, gerbia motiną, bet vis tai ne Domelis. Domeiui motina – visa laimė pasaulyje; jis pats bus nevalgęs, kad tik mamunėlė būtų soti, jam niekur nėra taip gera, kaip prie mamunėlės; jis jai visados padės, viską padirbs, jis rankas nubučiuos... Kitoks, visai kitoks kaip kiti vaikai. Kiti sūnūs ar daug rašo tėvams, į kariuomenę išėję, o jis – beveik kiekvieną savaitę... Garbė Dievui, dabar markių neberekia klijuoti, gali rašyti jos nabagėlis, kiek bejmanydamas.

Jos akys sudrėko. Nušluostė jas su priejuostės galu. Aplinkui nebuvo girdėti jokio balso, miškas stovėjo lyg išmiręs. Tik lapai vis šnabždėjo naginių mindžiojami. Minkšta buvo eiti geltonmargiu kilimu. Urbonienė, žiūrėdama į jį, ūmai atsiminė seniai praėjusius laikus, kada Domelis tebuvo mažilaitis. Mėgo jis pinti vainikus iš tokių nukritusių klevų lapų. Nupins, būdavo, daug daug, vis taip gražiai priskirdamas lapus: raudonas, paskui žalias, paskui geltonas, paskui margas. Paskui, atnešęs į trobą, ir rėdys motinos lovą, sieną ties lovą prikabins pilną.

„Kad mamunėlei būtų gražu gulėti!“, – sako. Dievulėliau, iš pat mažens buvo tokios minkštos širdelės!

Miškas pasibaigė. Ant kalno juodavo dvaro trobesiai. Varnų būrys krankdamas nulėkė iš miško dvaro linkui. Urbonienei tarsi kas peilį įsmeigė į širdį,

– Tai krank neprieteliā! – tarė sau. – Saka, unt vainos anų būrių būriās. Laksta pasku kariuomenę, laukdamos maista... Vo Jėzau brungiausis! Vo je muna Domelis gulės nušauts lau-

ke ir anōs prilėkusios išles jam akeles... Vo Dyvulėliau!

Drebanti ranka dėjo kryžiaus ženklą ant krūtinės, o išbalusios lūpos šnibždėjo maldas.

Valandėlę vėliau Urbonienė sėdėjo ant kėdės panelės kambaryje, rankas, nosinį laikandamas, ant kelių pasidėjęs, ir klausė, ką rašo jos Domukas. Panelė, sėdėdama prie stalo, skaitė.

Panelės darbas nebuvo lengvas, kaip atrodo. Laiškas buvo didelis popierio lapas, pilnas prirašytas kreivai, neaiškiai, rusiškomis raidėmis. Ne kiekvienas būtų mokėjęs suvokti tuos kreivezus ir surasti juose raides, o dar sunkiau būtų jam buvę iš tų raidžių atspėti žodžius. Be to, Domukas, matyt, turėjo fantazingą būdą, nes savo laiškus pradėdavo ne kaip visi žmonės, pirmajame puslapyje, bet kartais paskutiniame, kartais lapo viduje ir visose puslapių vietose. Kartais ilgokai tekdavo užtrukti, kol surasdavai, kame čia pradžia ir kame galas.

Dėl visų tų priežasčių Domuko laiškų skaitymas buvo sunkus menas, ir viena panelė temokėjo susivokti toje painiavoje išvyturti iš jos Domuko minties siūlą.

„*Tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus su tamstos atsakymu A. A. A. Aš Domininks Urbone rašau grometą sava mieliausią mamuneliā, bučiūdams baltas runkeles par tun margą grometėlę. Dabar pranešu, kad esu gyvs iš Dyva valias. Vyna kulka buva mun biškį žundą pamušusi, ale pagulėjęs kelias dynas balnico, išgijau. Pas mus unt vainos negal nė apsakyti, kas dedas; jūs ten nieka nežinot. Gazetose raša aplink vainą, bet vis melū, neparaša nė iš tola visos teisybės. Netikėkit, kun raša gazetas, je norit žinoti, skaitykit moną grometą, žinosit visą teisybę. Brungenybi neišpasakyta. Cukraus svars rublis, dūna po trisdešimt kapeikų. Niekados nier atilsia – kad jepončikā pūl, tai funfuzā. Dabar arklys – muna brolis, šalta žemė – muna mamunėli, vo kyts akmū – muna patals.*“

Retkarčiais panelė apsidodavo, spėdama žodį. Tuomet Urbonienė braukė ašaras, riedandamas per liesą veidą, ir balsingai šluostė nosį.

„*Lytus lyn tunkiā, visur šlapia, purvynā, rek po purvynus volioti sava griešnā kūnā. Pon-*

dzivs vync težina, ar aš bepareisu. Rasit funfuzā padarys kada nors galā, rasit jau paskutinį kartelį rašau tamstā. Tāp pasiilgau sava mamunelēs, kad ne apsakyti negaliu. Dynā naktī stovi mun akyse. Tap vis rūp, ar sveika beesi, ar kojas geresnēs. Kur dabar neskaudēs, rudenīū atėjus...

Čia Urbonienei ašaros upeliais ėmė tekėti, o panelė tarė:

– Gerą turi sūnų, Urboniene. Sunku rasti geresnį. Malonu skaityti, kaip jis tamstą myli.

– Nier geresnia, panelyte, nēr! Kur tik veizu, vis ne toki, kaip muna Domelis. Nors jau ciels vyrs, vo vis kap mažas vāks: runkas nubučiuš, viskun išpasakos. Vo anō širdys gerumas!

– Atsimenu, kartą sugrįžus medžiojusi, daviau jam pyrago riekę su medum. Žiūriu, Domuks vnyioja ją į popierių ir dedas į kišenę.

– Ar nemėgsti pyrago su medum? – paklausiau.

– Kur nemėgsi, – sako, – panele. Bet aš noriu mamuneliā nunešti.

– Voje, panelyti! Unc tūp liūb visados darys. Kun tik gavęs nu panelės, viskun mun atneš. Vo gavęs iš kur keletą kapeikų, tuč tujau mun ar skepečiuką nupirks liūb ar kvartūgą. Už tat dar daugiau širdis skauts, anų į tun vainą išleidus. Kur mun reiks dingti, toki vāka netekus!

– Juk ne visus išmuš, ciucele. Tamstos Domuks bus laimingas ir išsisuks, pamatysi.

„Dideliā nudžiugau, gavęs gromatėlę nu panelės. Tāp gražiā ten buva prirašyta, kad apsisverkiau graudžioms ašaroms. Turėkit sau galvō, kad toki asaba parašē mun grometą, menkam žalnieriū. „Nesirūpink, saka, Domeli, tava mamuneli apveizēta, kap tik muni sutink, tujau klaus, ar nēr grometos nu muna sūneli“. Tāp viskun parašē panelė ir atsiuntē abrozdelį Širdys Pona Jėzaus so blāgaslavenstva ant vainos. Padėkavok paneliā, mamuneli, kad ne užmirša munis nabaga, išvartyta į sviētą galā pas funfuzus.“

Pabaigus skaityti panelė tarė:

– Rodos, nesakiau, kad parašiau ir nuo savęs laišką Domukui. Svetur esant, malonu gauti kuo daugiausia žinių iš tėvynės. Ir aš gavau šiandien atsakymą. Tuojau perskaitysiu, pamatysi, kiek prirašē.

Tiesa, Domukas ir panelei nepasigailėjo popierio. Dėkojo už „abrozdelį Širdies Pono Jėzaus“ ir „blāgaslavenstvą“, papasakojo apie baisiuosius „funfuzus“ ir narsiuosius „japončikus“. Bet visą laišką galā pavėdē medžioklei, atsimindamas tuos laimingus laikus, kada, lig dar neišėjęs į karą, tarnavo dvare už medlinčių ir šaulį ir medžiojo su ponu ir panele, laisvas ir linksmas, kaip paukštis. Kiekvieną minutę „*kulky, šrapnelių ir bombų tykojamas, vaikščiodamas kasdien smertelinas*“, jis nesiliovė rūpintis, kaip ten dabar yra namie be jo. „*Kokios dabar bėr pona ir panelės strėlbos? Je nevala, kaip rekiant, tai juk niekas nueis surudijusias. Tokias strielbelės! Ale vot blogā, kad Untoniki*

palika pry kuknēs. Juk umžina tinginē, kap ana dabar šēr šunis? Jau muna šunelių musėk vyni kaulā. Nebent pati paneli priveizi. Je Pondzyvs dūs pargrinžti, kad medžiosma, tai medžiosma“.

Ryto metu Urbonienė nutarė eiti į bažnyčią, nunešti mišioms už Domelio sveikatą ir pasimelsti, kad Dievas gelbėtų jį nuo funfuzų ir japončikų. Anksti rytą atsikėlus ir apsidirbus, atvožė jį savo skrynią. Skrynja buvo aukšta, žalia, viršuje ir priešakyje papuošta raudonmargėmis gelėmis, dabar jau gerokai nublukusiomis. Atdarius ją šį rytą, Urbonienės atmintyje ūmai išsinėrė visos jaunystės valandėlės, surištos su šia skrynja. Štai ji jauna mergaitė, pirmą kartą nuo tėvų į tarnystę išėjusi. Skurdžiai tėvai neišgalėjo duoti jai gražios skrynios, savo menkus daiktelius jį turėjo susidėjus mažoje skrynelėje, niekadoms netapytoje. Jos svajonė buvo turėti skrynią didelę, gražią, žalią, kaip kad buvo mačius pas kitas mergeles. Išstarnavus pusmetį ir gavus kelis rublius algos, nuėjo jį Šv. Petre į Varnius ir nusipirko štai šitą skrynią kraičiui krauti. Puošė ją paskui kaip įmanydama ir darbo lyg akį kaktose. Kiekvieną margą popiergalį, kiekvieną paveikslėlį, iš laikraščių iškirptą, kurių gaudavo iš panelių tarnaudama dvare, vis segdavo prie tos skrynios viršaus. Ir ūmai atsiestojo akyse seniai užmirštas vaizdas: žiema, speigas, jos žalią skrynią deda vaikiai į roges... O čia troba žmonių pilna... Tetušis nuliūdęs, matušėlė verkia. O mergelės dainuoja liūdnai liūdnai...

Vež kraitelį par laukelį,

Tavi jauną į vargelį!

Verksi, Morteli,

Verks tava širdelii!

Liūdna jai, ašaros teka per veidą... O prie šalies jai stovi jos jaunasis, paraudęs nuo alaus ir degtinės, įkaitęs nuo šokių ir, apkabinęs ją, traukia šokti.

Vestuvės – ne laidotuvės, reikia šokti, ne verkiti!

Urbonienės skrynja toli gražu nepilna – ko prikraus į ją vargdienė įnamė? Yra kelios skepetėlės, dvi trys prijuostės. O pačiame dugne, gražiai sudėtas, jos brangiausias daiktas: juodo kamlioto rūbas. Atsargiai pakėlus uždangalą, žiūri Urbonienė rūpestingai, ar jis nesusiglemžė. Tai jos vyro dovana. Atsimena jį, gerai pasisekė jiems su karve anais metais: pavasarį pigiai nusipirko, iššėrė visą vasarą, karvė pasitaisė, ir rudenį gavo už ją gerus pinigus. Iš to džiaugsmo vyras ir nupirko jai to kamlioto. Jį gražiai pasisiūdino: palaidinė su kvalbonėliais, smulkiai smulkiai surauktais. Nedaug kartų teturėjo jį apsilvikus: kai vyskupėlis buvo atvažiavęs į Varnius ir kelis kartus per šv. Petrą... Dabar jau nė atlaidams nebesivelka – gaila sudėvėti. Padėjo į skrynią, tebūnie įkapes. Džiaugsmingai visados jį žiūri į kamliotinį rūbą: malonu jai žinoti,

kad turės tokias gražias įkapes.

– Juda barvelė, balta musliona kepurė – kap tik poni gulėsu – mašto dažnai didžiudamos.

Bet šjryt, pažvelgus į įkapes, susopėjo jai širdj.

– Dyvulėliau muna! – tarė sau. – Maniau, Domelis aprėdys muni, kepurę užmaus ant galvos. Anam, nabageliū bus malonu, kad mamuneli tap poniškā pasipuošusi. Vo dabar... Ar aš anų besulauksu, ar unc užmerks mun akeles, balundėlis tas muna!

Nebuvo laiko ilgai liūdėti, Urbonienė bijojo pavėluoti į mišias. Todėl skubiai ištraukė iš skrynios rublinę, įrišo į nosinio galą, ir pasiėmus knygą ir rožančių, išėjo. Apsiverkęs buvo pasaulis tą rytą. Ageltusi žolė buvo šlapia, ant kiekvienos šakelės kybojo ašara. Vėjelui dvelkėtelėjus ir švelniai sulingavus šakas, tos ašaros ėmė kristi ant žemės. Ir beverkdami medžiai gailiai siaudė Urbonienei:

– Oi gaila mums mūsų bernelių! Oi gaila mūsų doblilėlių! Oi gaila mūsų vyrų ažuolų!

Čiaudama pašlapusiu keliu, Urbonienė vėl paskendo atsiminimuose. Gyvenimo atsitikimai, lyg ežero bangos, vejui pakilus, vis plaukė ir plaukė vienas paskui kitą. Vėl ausyse suskambejo žinoma dainelė:

Verksi, Morteli,

Verks tava širdelii!

Oi tiesą sako daina, oi gerai lydėjo jos kraitį pamergės! Negal sakyti, kad jos vyras buvo blogas – geras buvo žmogelis, tik labai greito būdo: kad supyks, tai jau saugokis; drožia su kumštīm, su pagaliu, nežiūrėdamas nei su kuo, nei kam. Negal sakyti, kad buvo girtuoklis – tik kartais sekmdieniais mėgdavo lankyti karčemėlę ir visados pareidavo dikčiai svyrudamas. Sunkios tai buvo valandos. Nebūdavo tuomet piktas, priešingai, perdaug meilus, lindo bučiuotis, glėbesčiuotis. Akys pabalusios, burna apsisėilijusi, liežuvis velas... Širdis dreba atsiminusi. Ji iš mažų dienų nekenė girtuokliū, kaip piktosios dvasios. Ir kiek abudu gaudavo vargti, kol uždirbdavo kokį skatikėlį – ateis šventadienis, žiūrėk, jau ir bus prašvilpęs pusrublį. Urbonienė girdi savo pačios skausmingą balsą:

– Bijok pono Dievo, Motiejau! Jau ir vėl vos tepaeini prisiblemęs!

O paskui skamba užkimęs vyro:

– Cit, Morteli, cit! Aš tik lašėlį, gurkšnelį, gerkliā nuskalauti. Nebgersiu daugiau, kaip munį gyvą matā! Nebgersu! Užmušk munį, nukirsk galvą... je pasigersu! Paskutinį kartelį, saka, Morteli, balondėli.

Žinojo jį, koks tas paskutinis kartelis...

Verksi, Morteli,

Verks tava širdelii!

Iš naujos bangos šypterėjo jai trys geltonplaukės galvelės. Persižegnojus jį šnibžda Amžiną atilsį. Džidorėliui ir Igneliui nereikia maldų – dviejų, ketverių metų vabalėliai. Įrašė juodu Pondyvulis į savo angeliukų pulkus. Gal tik Uršulėlei, jos mieliausiajai pupelei – juk jau vie-

nuoliktus metus ėjo. Nekokios ir jos nuodėmėlės, žinoma, bet vis. „Be jokio taškelio turi būti tavo balti rūbai, jei nori, kad tave įleistų į vestuves“, – sakė kunigėlis per pamokslą. Oi anksti anksti ima piktoji dvasia suktilis lizdą žmogaus širdyje.

Uršulėlei rasit jau nebėra taškelio. Juk ir kunigėlį pravodijo. Visą ją mokėjo nabagėlė, kiaurą žiemą ėjo pas Skoliastiką. Pusanthro rublio pinigais reikėjo duoti ir vištelę. Nė kiek negaila: kad nebūtų mokiusis, nebūtų galėjęs taip gražiai priėti išpažinties.

Urbonienė vėl pamatė viską taip aiškiai, tarsi tai buvo vakar, ir atsiminė savo širdies skausmą. Juk tą vieną dukterėlę tebuvo davęs jai Dievas. Viena tebuvo paguoda – kad ji taip gražiai mirė, kaip angelėlis. Kaip tos rūtos iš po sniego, taip tas džiaugsmas žaliavo iš po baisios širdgėlos ir ramino. Duok, Viešpatie, visiems tokią mirtį – ko daugiau bereikia?

Bet motinos širdis dėl to niekumet negali užmiršti savo vaiko. Su kiekvienu dedi į grabelį savo širdies gabalėlį...

Verksi, Morteli,

Verks tava širdelii!

Je, je! Verki gimdydama, verki laidodama. Prieš gimus Uršulėi kaip buvo: guli ji sopuliu suspausta, pati viena, o vyras išėjo į miestelį bobutės. Kaip tik bus šventadienis – Panelės Švenčiausios į dangų paėmimas. Susitiko su savo bičiuliais ir užmiršo viską pasigėręs...

Tamsi, pūslėta ranka vėl kyla prie kaktos darydama kryžiaus ženklą.

– Atleisk anam, Viešpatie, visus nusikaltimus ir priimk į Savo šventąją karalystę. Amen.

Verksi, Morteli,

Verks tava širdelii!

O juk tetušis liuob vadinti ją „juokų maišelis“...

Urbonienė šypso. Atminimų banga plaukia dabar mėlyna, saulės nušviesta. Kame juokas, kame daina, ten būdavo Mortelė. O jos vikrumėlis! Verkti nebuvo nei kada, nei ko. Visas rūpestėlis – kame čia suktilinį patripsėti, į kokius atlaidus nustriguoti su draugų būreliu, kaip balčiausiai išskalbti priejuosėtę šienpjūčiui atėjus... Ot, jaunystė – durnystė! Žmogus yra, kaip tie linėliai: linksmi žaliuoja, garbūs, garbanuoti, žydrais žiedeliais pasipuošę... Ir jos akys buvo kaip linų žiedeliai... Bet ateina gyvenimas – rauna juos, mina, braukia, daužo, ašarose mirko. Kame jų mėlynasis papuošalas? Kame jų gražus žalumas? Dar laimė, kad pasiūtiėji iš jų galų gale baltieji rūbai nebus taip apsišaškę, kad niekad nebibišvalys – ir neišleis tavęs Viešpats į dangaus vestuves.

Juo arčiau Varnių, juo kelias labiau buvo įtilžęs. Urbonienė, vingiuodama pakraštėliais, niūniavo:

Jūdi purveliā – neišbridomi,

Sunki darbeliā – nenudirbami.

Štai jos gyvenimas! Nenudirbami, niekumet nenudirbami darbeliai. Iš pat mažens: iš pra-

džių žąsys, paskui kiaulės, paskui lauko darbai, paskui ir lauke, ir namie – kiauras dieneles, kiauras dieneles. Nuo pat pavasarėlio su saule kelk, su mėnesiu gulk. O žiemą ar pamiegosi ilgiau? Juk reikia verpti, austi, siūti, lopyti, adyti. Ir vėl sėdėk prie žiburio ilgus vakarus, sėdėk rytmečius... Urbonienė nepavydi ponams nei brangių rūbų, nei skanių valgių, nei aukštų rūmų. Jai rodos, kad bitik žmogus turi trobelę, kad ir menką, bitik esi pavalgęs, kad ir putros, bitik turi su kuo prisidengti, kad ir su trinityčiais, tai ir užtenka. Gali laimingai gyventi ir be visų tų prasimanymų. Tik vieno daikto ji pavydi: kad ponams taip nėra darbo. Atsikels netoli vidudienio, paknibinės šį tą, pasivaikščios, knygas paskaitys – šit ir visa dienele išgyventa. Bepigu! Kad ji nors vieną mėnesėlį galėtų taip pagyventi, kad nors pusę. Kad bent vieną kartelį galėtų ilgai pagulėti, išsimiegoti lig soties, kad nereiktų taip vis skubėti, kad tie darbai nebūtų taip užgulę ant sprando.

Ir rodos jai, kad šis gyvenimas tai ilgas kelias, visas dyglių priaugęs. Nėra vietelės dailios; kur tik užminsi su koja, ten įsidursi. Kaip toje senoviškoje giesmėje kad pasakytą:

Varginga čia kelioni,

Dygliā mun kojās bada,

Bet po vargų nelaimių

Mun Dyvas dungų žada.

Je, je!.. Tai ir kas? Juk seniai žinoma yra, kad žemė – ašarų pakalnė. Kad čia rožėmis vaikščiotumėm, kaip bereiktų mirti, palikti visą gerumėlį? Ir kad čia būtų laimė, tai kam tas dangus bebūtų? Vargsti čia žmogus, tai vargsti, bet žinai, kad ne amžinai, kad viskas pasibaigs; ar šiaip ar taip – ar ne vis tiek? Ateis galas ir nepajusi nei kaip, nei kada. Saugok Dieve, kad ji raudotų! Ji būtų verta, kad ją toje pačioje vietoje Dievulis nubaustų. Ne raudoti, bet dėkoti dieną naktį turi ji dievui, kad nėra akla, nei sunkios ligos prispausta, kad dar paeina ir darbą padirba. Jei ji tarsis nelaiminga esanti, tai ką reiks daryti akliems, rankų kojų nebvaldantiems, po keliolika metų lovoje gulintiems? Vakai mirė, bet juk dar ir paliko, ir žiūrėk dar, koks: gerų geriausias, o kitiems visi išmirė. Kitų vyrai ar tiktai šventadieniais tepasigeria, ar taip retai temuša pačias, kaip jos amžiną atilsį?

Jos širdis patvino gailėsčiu visiems tiems vargšams ir dėkingumu Dievui, kuris ją taip globojo ir saugojo. Kad tik Domelis pareitų, nieko jai nebetruks.

Tolumoje sugrojo medžiotojo trimitėlis ir dygliu įsmego į Urbonienės širdį. Juk Domelis medžiodavo su ponu tuose miškuose! O dabar pats, nabagas, kaip tas zuikelis, vejamas tų prakeiktų „funfuzų ir japončikų“. Rodės jai, kad ta Mandžurija – tai baisi tamsi giria, kad „funfuzai ir japončikai“ – baisingi tos girios žvėrys. Visi jie ieško, gauda jos sūnelį, klaidžiojantį po girią be pagalbos, kelio.

Varniai jau pasirodė kaip ant delno. Skaisčiai baltavo mūrinė bažnyčia; senas, pajudęs

medinės bokštas riogsojo tarp nuplikusių medžių. Urbonienė nuėjo į medinę. Pirmą dėl to, kad tai buvo jos parapijos bažnyčia, antra – kad jos akims buvo ji daug gražesnė už mūrinę. Anoji visa balta, vienoda, o čia palangėse nutapyti mėlyni kryžiai, plaukią tarp debesų, didžiojo altoriaus priešakis irgi labai pagražintas: ant kalno stovi kryžius, aplink jį vosikių gėlių krūva, o jose paslėpta širdis ir inkaras, o toliau balandžiai, toliau erškėčių vainikas. O vėl paties altoriaus gražumas! Pilnas pristatytas bukiėtų, įstatytų į blizgančius puodelius; žvakės apjuostos raudonais kaspinais ir rožėmis nusagstytos; ant paveiklo baltos pirankėlės. Nebežinai žmogus, į ką pirmiausia žiūrėti, taip visur gražu.

Atsiklaupus kertelėje, Urbonienė paskendo maldoje. Karštai juda lūpos, iškrypę nuo darbo pirštai, drebą viltimi, suka rožančių, tikėjimu degančios akys žiūri į Sopulingąją Motiną. Išėjo vienos Mišios, išėjo antros, o ji vis tebesimeldžia, vis tebeprašo gelbėti Domelį ir sugrąžinti jį gyvą ir sveiką. Ar taip bus, Viešpatie? Ar taip bus? Štai Švenčiausioji Panelė laiko ant kelių savo nukankintą Sūnų... Kaip ji gali tikėtis, kad ją išklausys Dievas? Savo Motinos nepasigailėjo, argi pasigailės jos, nusidėjėlės moteriškės? Ar ji verta yra, kad jos pasigailėtų? Šv. Panelė tokius sopulius kentėjo, šventieji kentėjo – ką čia ji nori nuo jų išlikti!

Pasilenkus prie pat žemės, stipriai mušas į krūtinę, atsimindama savo nuodėmes, ir meldama jas atleisti. Ir štai jos sielos juodoje padangėje ima mėlynuoti pragiedruliai. Iš po sunkių, tamsių nusiminimo debesų jau veržias vilties spinduliai.

– Gailėstingas Dievas, gailėstingas! Gerybė begalinė. Pasigailės manęs, menko vabalo, pasigailės mano Domelio!

Kai Urbonienė pasimeldus išėjo iš bažnyčios, buvo jai taip ramu ir lengva, tarsi Domelis buvo išėjęs ne į karą, bet į medžioklę. Buvo jai, kaip tam vaikui, kurs išpasakojo visus savo prašymus mylimam ir be galo geram tėvui. Gal tėvas patenkins juos, gal ne, bet vaikas žino, kad jis padarys taip, kaip jam geriausia ir naudingiausia, ir ramiai laukia prie tėvo kojų prisiglaudęs.

Praplunkė juodas, ašaringas, apsiskarmalavęs rudo, ir į jo vietą atšvipino balta, gaši žiema. Nušvito pasaulis, vikriau, linksmau ėmė judėti žmonės. Bet Urbonienės sieloje vis tamsi, gedulinga lapkričio naktis. Anasis laiškas, atsiųstas kartu su laišku panelei, buvo jos paskutinis džiaugsmas. Nuo to laiko Domukas nutilo. Nebgavus vieną antrą savaitę, Urbonienė dar nelabai tesirūpino; trečią savaitę jau ėmė nerimauti ir kasdien bėgioti į dvarą, klausdama ar

nesą laiško. Bet panelė visada liūdnai atsakydavo, kad nieko nesą. Vargšė vis ilgiau klūpojo rytą vakarą savo kamaroje, vis dažniau ėjo į bažnyčią, apsižadėjo vasarą eiti į Šidlavą. Niekas negelbėjo – laiško nebuvo ir nebuvo.

Tuomet ji liovės klausinėjus panelę ir nė laukti nebelaukė. Buvo įsitikinęs, kad Domukas nebegyvas. Vieną vakarą, atsiklaupęs poteriauti, užuot, kaip visados, prašius Dievą, kad sūnus sveikas sugrįžtų, drebančiomis lūpomis sušnibždėjo amžiną atilį už jo sielą. Ir tuojau pat, išsigandus tų baisių žodžių, puolė kniubsčia ant žemės. Skarelė nuslinko jai nuo galvos, ir žilų plaukų gaureliai nudribo ant akių. Ir taip gulėjo skausmo draskoma, kaip viena gili kraujais paplūdusi žaizda.

– Tatą jau nebėr Domelio! Tatą jau ir nebėr, – šnibždėjo. Kaip jaunas ažuolėlis nukirstas... Kaip jaunas ažuolėlis! Toks tvirtas, toks sveikas... Paėmė, išvežė iš tėviškės, išvarė į svieta galą ir įstūmė gilitinei į glėbį... A Jėzau! Juk jis mažne vaikas! Kiek jis čia begyveno šiame pasaulyje! Dievulėli! Nei jis yra sirgęs niekumet, nei ką, būtų galėjęs gyventi ir gyventi! Kaip tą vos tepražydusį dobilėlį nuplovė su dalgium ir gana. Pjautinai nuplovė... Dievė visagalė, kas čia daros? Kam te žmonės taip pjautas? Ji tamsi, nemokyta žmonelė, nieko neišmano... Juk penktas įsakymas: „neužmušk“... tai kodėl, kodėl nužudė jos Domelį?

Nuo ryto lig vakaro jos mintys apie vieną tašką tesisuko, apie sūnų. Dirbo savo darbus, bruzdėjo po savo trobą, ėjo dienas į dvarą, bet lyg užsukta mašina. Rankos dirbo, bet siela buvo toli nuo to darbo: ji lėkė vis ir lėkė ten į tolimą Mandžuriją, į tą baisų kraštą, prarijusį jos Domelį. Rodos, neskaudėtų taip širdies, kad jis būtų miręs savo mirtimi, namie, kad ji pati būtų jį numarinus, akeles jam užspaudžius, aprėdžius, paskutinį kartelį pabučiavus... Kad būtų palaidojus pašvęstoje žemelėje, kad galėtų jo kapą žaliomis rūtelėmis apsėti. Ir pamanius, kad jos nabagėlis guli kur nors lauke neužkastas, kad varnai rasit kopoja jo žydras akis, vietas sau rasti negalėjo. Stumte stūmė ją eiti į pasaulio galą, ieškoti, atrasti savo vargšėlį, savo akimis pamatyti, kaip ten yra su juo. Bet numanė, kad tai nėra vaikiška svajonė. Ir ėmė pavydėti turtuoliams antro dalyko – pinigų. Kad turėtų pinigų, sėstų į mašiną ir važiuotų. Su mašina visur nukeliausi, kur tik nori. Ji nieko nebijotų, melstų, klausintų, rankas kojas bučiuotų, kol prieitų, kur reikia. Bet tai dar vaikiškesnė svajonė... Už tuos kelis rubelius, įrištus į nosinuką skrynios dugne, netoli tenukeliausi.

Po visos dienos kančių ateidavo sunki naktis. Vos tik ji užmigdavo, tuojau imdavo sapnuoti baisiausius sapnus. Tai matė nukirstą Domuko galvą mirkčiojant jai išsprogusiomis iš to skausmo akimis, tai bjaurių, juodų žmonių būriai, baltomis akimis ir kruvinomis rankomis šokinėjo, kuoštavos, ilgais peiliais mosuodami. Urbonienė žinojo, kad tai japončikai ir funfuzai.

Žiūri ji, o užpakaly kiekvienam juoda blizganti uodega, kaip žiurkės, o ant galvos ragai. Kur dėjot muna Domelį? – šaukia ji. O jie tik juokias ir puola ant jos su peiliais. Ji dejuoja, šaukia ir atbunda visa prakaituota. Užminga vėl, tik ūmai girdi Domuko balsą, šaukiantį ją. Visa drebėdama pašoksta iš lovos, žegnojas, šnibžda poterius ir išsigandusi mąsto, ar seniai Domelis buvo išpažinties priėjęs prieš mirdamas. Kur ten prieis!.. Ir kaip ten tas rudens lapas, audros blaškomas, taip Urbonienė, baimės ir nusiminimo blaškoma, puola po Viešpaties kojų. Teisina, gina, aiškina. Lyg sumaniausias advokatas, nurodo aplinkybių nepaprastumą. Prižada aukoti už jį savo išpažintis. Apsižada iš savo paskutinės atsargos užpirkti už jį egzektivias, mišeles ir pazvanus. Juk dar nenuzvanyta tebėra jo dūšėlė, juk dar nenuzvanyta kukčioja jos siela.

Ir lyg švyturys audros mėtomiams jūreiviams nušvinta jai tuomet Sopulingosios Motinos paveikslas su subadytu, sukruvintu, negyvai nukankintu Sūnumi ant kelių. Jos širdis dega septynetu kalavijų perverta. Urbonienė smeigia skausmingas akis į tą šiurpų ir džiaugsmingą vaizdą, ir pamažu ima joje rimti nusiminimo viesulas, ir jos siela – tyli, nusižeminusi ir pasiduodanti – jaukiai glaudžias prie motinos kojų.

Bet širdies gilumoje, toli, pačioje kertelėje, teberusėjo mažutė vilties kibirkštėlė, kai Domelis, rasit dar ir gyvas. Juk vis neturėjo dar jokio jo mirties įrodymo. Panelė, skaitydama laikraščius, ieškodavo jo pavardės ir tarp užmuštųjų, ir tarp sužeistųjų, bet niekur nerasdavo. Ir kiekvieną kartą, Urbonienės klausiami, ramindavo ją ir guosdavo, kad dar nesą ko nusiminti, kad Domukas gal pakliuvęs į japonų nelaisvę, o ten nesą per daug bloga. Tie žodžiai krisdavo į Urbonienės sielą, lyg kažkokio stebuklingo balzamo lašai. Vilties kibirkštėlė imdavo degti stipriau, o vakare, kalbant rožančių, išbalusios lūpos nebištardavo maldos už sūnaus sielą, bet viltim ir pasitikėjimu virpėdamos šnibždėjo:

– O Jėzau, Jėzau, dūk, kad Domelis būtų pas japončikus! Sugrunžink, motinėle Švenčiausioji!

Ėmė ji dabar labai domėtis karu: kaip ten kas yra Mandžurijoje, ką „japončikai“ daro su belaisviais, kas slaugo ligonis. Girdėjo, kad esą ten vienas miestas, japonų apsiaustas, kur nognai baisu dabar būti, ir kartais mąstė baimingai:

– Kad tik jie mano Domelio į tą Opertūrą nebūtų nuvarę!

Žmonės daug ko priplepdavo. Kitas sakė, kad tie japončikai ne japončikai, bet bepončikai. Dėl to, kad jiems nesą jokių ponų, visi lygūs. Ir kad jie čia ateitų, tučtuojau visus ponus iškasavotų. Kiekvienam būtų žemės ir viso ko iki valiai. O kitas tautizjo, kad kaip tik priešingai: jei, sako, jie pas mus atsibaldytų, tai, kaip matali, baudžiamą atgrąžintų. Jie nesą nognai baisu. Vaikų, sako, jiems gimsta po vienuolika iš kar-

to. Ir augą pašėlusiai greitai, kaip šuniukai. Kas juos galįs įveikti? Dėl to ir ruskių ciesorius, kad ir tokius kareivių pulkus turėdamas, nieko jiems nepadaro ir gana.

Nesugrįš jos sūnelis... nesugrįš... Dėl tų vaikų Urbonienė kiek abejojo. Bet pagaliau, kas gali žinoti? Juk tokia tolybė – viskas rasit kitaip yra, kaip pas mus.

Buvo pavakarys. Saulei nusileidus, pakilo vėjas ir ėmė snigti, o nuo žemės, priešais krantinčioms snaigulėms, pradėjo kilti balti sniego debesys. Ir netrukus pasaulis pasinērė baltose putose. Urbonienė ką tik buvo užkaltas vakariene, kai atsivėrė durys, ir į trobą įbėgo panelė.

Moteriškos širdis smarkiai sudrebėjo ir apmirė. Panelė – tokioje pūgoje... Gavo žinią, kad Domelio nebėra...

Bet panelė linksmai sušuko:

– Urboniene, yra laiškas nuo Domelio!

Šaukštas iškrito iš Urbonienės rankos.

– Ar nu Domele? – paklausė, pati nebenumanydama, ką sakanti.

– Nuo Domelio! Ką tik atnešė iš Varnių. Tuojau pat atbėgau perskaityti.

Urbonienei tartum kas ūmai kojas pakirto. Atsisėdo ant suolo nebepastovėdama. O panelė, priėjusi prie lango, ėmė skaityti. Laiškas buvo trumpas ir ne paties Domuko rašytas. Atsiprašė taip ilgai nerašęs, mat, niekaip negalėjęs, nes buvęs sunkiai sužeistas ir visą mėnesį išbuvęs ant mirties slenksčio. Dabar tebegulįs ligoninėje ir dar gerą valandą pagulėsiąs, kol pagysiąs. Bet jau esąs daug geresnis, ir daktarai saką, kad tikrai liksiąs gyvas.

Iš tos didelės netikėtos laimės, kad sūnus gyvas, Urbonienė visai užmiršo, kad jis sergąs. Puolė bučiuoti panelei rankas, kartu juokdamos ir verkdamas.

– Panelyti! Ponc Jėzus susimylėję! Muna Domelis gyvas! Panelyti!

Spyrį ją pasidalyti su visais savo laime, šaukti, kad visas pasaulis girdėtų tą linksmą naujieną. Nepaisydama pūgos, nukleipė į netolimą kitų kaimiečių trobą ir ten visą vakarą prakalbėjo apie sūnų. Tik grįždama namo tesuszgribo, kad jis, nors ir gyvas, bet sunkiai sužeistas. Tačiau per daug nesirūpino: juk buvo jau geresnis, jau galėjo parašyti laišką, nors ir ne savo ranka.

– Bitik gyvs būtų, bitik gyvs, – sakė, dėkingai sudėjęs rankas.

Po savaitės atėjo vėl laiškas, jau paties Domuko rašytas. Nedaug tepirašė, ranka, matyt, drebėjo, bet vis dėlto buvo tai ženklas, kad eina geryn. Pranešė, kad netrukus išsiųs ją į

Maskvos ligoninę; ten pabūsiąs dar kelias savaites, o paskui grįšias namo.

Juo artyn ėjo pasimatymo valanda, juo dyn ėjo Urbonienės ilgesys. Įmanytų, bėgte bėgtų pas Domelį. Panelė sakė, kad Maskvos miestas esąs kur arčiau už tą Mandžuriją, per tris dienas gali, sako, nuvažiuoti mašina. Tik kad reikia užmokėti už tą nuvežimą apie dešimtį rublių. Dievulėliau! Tokie pinigai! Kad ji būtų turtinga, nieko nelaukdama, eitų į Kuršėnus, įsėstų į mašiną ir nulėktų. Išdrįstų, tikrai išdrįstų. Paregėtų, pamatytų, koks jis ten bėra, kur

gaidgyste išeisiu, pavakary būsu Kuršėnų miestely. Pernakvosu prie kokios bobelės, į bažnytėlį nueisiu, o paskū pry tos mašinos.

Mitriai, lyg jauna mergaitė nuėjo namo. Pusė dienos tepaliko, o jai buvo tiek darbo. Tuojau įmaišė ragaišį, kuriam miltų seniai buvo prirengusi; nuliejo varškę ir ėmė sukti kastinį, linksmai maštydama, kaip nudžiugs Domelis radęs tokių skanumynų. Pusryčiams pasivalgys šviežiaus ragaišio su kastiniu, pietums ji išvirs varškėčių... Nusijuokė atsiminus, kaip jis liuob jais džiaugtis.

B e d e d a n t
kastinį į puodelį, įbėgo dvaro tarnaitė, šaukdama Urbonienę pas panelę. Nuėjus ji sužinojo, kad ponas duodąs jai arklį į Kuršėnus pačiai nuvažiuoti ir Domukui parvežti.

Ašaros sužibo Urbonienės akyse. Jai nė į galvą neatėjo, kad ji gali drįsti prašyti pono arklį tokiai tolimai kelionei. O čia, mat, ponas pats duoda. Tai panelės

darbas... Jos širdis patvino dėkingumu.

– Lai tamstoms Ponc Dyvs užmoka... lai duod sveikatėlės ponams ir gyvulėliams... Lai laimin viskun, – sakė lenkdamos lig žemės.

Taip anksti keliauti nebereikėjo. Ryto metą Urbonienė dar turėjo laiko papuošti savo trobelę kaip Velykoms. Iššlavė, išvalė visus kampečius, stalą balta staltiese uždengė. Į savo lovą padėjo Domuko patalynę, užtiesė švariamis drobulemis, kad jam būtų minkšta ir balta gulėti. O sau pasiklojo prie pečiaus ant lentų.

Taip viską prirengus išvažiavo.

Kuršėnų stotyje žmonių būrelis laukia traukinio. Dar yra koks pusvalandis, kol jis ateis, ir jie vis tebesėdi šiltuose stoties kambariuose. Tik Urbonienė jau stovi perone su savo ryšuliu rankoje. Kai išgirdus varpą, paklausė kažiką, kam čia skambina, ir gavo atsakymą, kad tai traukinys išėjęs jau iš Šiaulių, tuojau nusiskubino į peroną jo laukti.

– Kas čia gal žinoti – maštė. Saka, mašina nognā greit bėgunti, dar nebuspės ni išeiti.

Atsistojusi pasienyje, laikydama rankoje margą ryšėlį, laukia. Jau saulė nusileido, brėkšta, bet dar aiškiai matyti platus, tiesus, švariai nušluotas gelžkelis, kaip koks milžiniškas kaspinas, patiestas ant snieguotų laukų.

– Ir ko ty žmonis neprasimana, – mašto Urbonienė. Kad dar ir Pondzivs nenuleid sava bausmės. Nor, mat, būti gudresni už patį Dievą. Kad tik arklelių būtų, ko daugiau bereik! Bet iš savo pusės ji nė kiek už tai nepyksta. Priešingai, ji net labai dėkinga tiems galvočiams, mašinas prasimanusiems: juk kad taip reiktu važiuoti su arkliais, kada besugrįžtų jos Domelis iš tokios tolybės.

Neilgai ji temąsto apie mašiną; viena teatmena, viena težino: Domelis parvažiuoja. Štai ir sulaukė tos laimingos valandos ir tuojau paregės Domelį. Juk jau ir amžiną atilsį kalbėjo... Ar ji tikėjos tos laimės sulauksianti! O Dievas dėl to pasigailėjo, išklusė jos maldas, pažvelgė į jos kruvinas ašaras. Domelis parvažiuoja! Trejus metelius jo nematė... Ūsai bus jau užaugę ilgi, dideli... Kas tos ašaros dabar? Jau nebeatmena jų, dabar tokia laiminga, linksma. Niekados Domelis nebuvo toks brangus, tiek mylimas...

Ūmai ji išgirdo toluomoje ūžimą, kurs vis ėjo stipryn. Netrukus sužibo trys didelės, apskritos ugninės akys ir vis artinos. Žmonės išėjo į peroną. Urbonienės širdis ėmė plakti taip smarkiai, tartum ji būtų bėgus koki pusvarstį. Išplėtus akis žiūrėjo į baisųjį slibiną, kurs ugnies akimis žibčiodamas, kibirkštis iš nasrų svaidydamas, geležiniais nagais žvangėdamas ir knarkdamas zovada bėgo artyn. Rodės jai, kad jis užbėgs tiesiai ant jos ir kitų žmonių, sutriuškins visus ir viską sugriaus. Išsigandusi ji užsimerkė. Bet tuojau pat vėl atvėrė akis. Slibinas jau vos tejudėjo ir netrukus apsistojo.

Dabar jos akys žaibu lėkė nuo vieno vagono prie kito, ieškodamos, iš kurio pasirodys Domelis. Išlipo ponas su ponija, išlipo keli žydėliai, moteriškė su vaiku. Domuko nebuvo.

– Musėnt neparvažiavo... Musėnt nėra... Ir kun čia dabar bedaryti? – šnibždėjo susirūpinusi.

Kas ten? Dešinėje, pačiame gale, pasirodė du kareiviu... Gal jis? Bet ne, tai ne Domelis! Vienas, matyt, apkabinęs antrąjį, padeda jam lipti žemyn. Matyti, tas vargšas ar be kojos, ar sergąs... O gal aname vagone visi kareiviai važiuoja. Urbonienė eina arčiau, vis nenuleisdama akių nuo kareivių. Ak nabagėlis! Kojos nuo kelio nebėra, viena burnoso rankovė kabo tuščia... vargšelis! O koks išbalęs... o liesumas...

Ūmai ji krūptelėjo ir apsistojo.

– O Jėzau! Koks jis panašus...

– Mamunelii! – sušuko kareivis.

Urbonienei viskas ėmė kažkaip keistai skuttis. Ji nieko nebemato, tik jaučia ant savo rankų pabučiavimus ir karštas ašaras.

– Matā, mamuneli, koks aš... matā... Nebepažinā munis... a matā, koks aš...

Ji kaip karštyje šnibžda drebančiomis lūpomis:

Alvydo Šeduikio nuotrauka

peršovė tą jos vargšelį... Kaip tą zuikelį... Kaip tą zuikelį...

Stengėsi įsivaizduoti, kaip jis dabar atrodo. Žinoma, bus menkas, sunykęs, išbalęs... Kur nebus, tokį laiką išgulėjęs. Ji čia jau penės jį, lepins, mylės. Rasit reiks kiek pasiskolinti nuo Valiuškos. Atiduos, kaip Domelis uždirbs. Dievas padės, kaip nors juodu pramis. Ji darbuosis visomis keturiomis, o jis, balandėlis, lai ilsis lig vasaros. Šienapiūtį galės eiti darbuotis į dvarą... Rugius pjaunant, vėl mergos dejuos, kad tokius didelius pradalgius griebia... Ji linksmai nusišypsojo atsiminus, koks darbininkas jos sūnelis.

Kad būtų kuo mylėti ir lepinti brangujį svečią, pati valgė dabar juodą putrą, iš viso savo vienintelės karvės pieno spausdama sūrius ir sukdama sviestą.

Pagaliau vieną antradienį atėjo laiškas iš Maskvos, kuriame Domukas pranešė, kada parvažiuos į Kuršėnus. Panelė perskaičius tą linksmą žinią, Urbonienė tuojau pat nutarė eiti į gelžkelio stotį jo pasitikti. Panelė priminė jai, kad lig Kuršėnų yra septynios mylios, kad jos kojos ne visai sveikos, kas bus, kai pati susirgsianti privargus. Bet ji nė klausyti nenorėjo tų perspėjimų.

– Nėkas, paneli, nueisiu, nu! Mas, prasti žmonis, priprati. Juk vis reik unt koju. Rytó

Fragmentas iš Šatrijos Raganos apysakos

„Sename dvare“

(Šatrijos Ragana. T. II. K., 1928. P. 18-21)

– O Jėzau, o Jėzau! Domell! O Jėzau!

Glaudžia pasilenkusią galvą ir žiūri, žiūri šturpo išplėstomis akimis. Žiūri į jo nukirstą nuo kelio koją, į pagalį, į jos vietą pridėtą; žiūri į tuščią burnosio rankovę, į veidą be kraujo lašo, sudžiūvusį, susiraukšlijusį, kaip senio, į įdubusias akis. Argi tai jos Domelis? O Jėzau! Juk jis išvažiavo toks raudonikis, tvirtas, žaliūkas... Juk jo mėlynos akys buvo tokios žibančios ir linksmos!

Ne... tai sapnas. Guli ji savo lovoje ir sapnuoja. Ak, koks baisus sapnas! Greičiau, greičiau reikia nubusti ir persižegnoti.

O brangusis, visados tas pats balsas šnibžda.

– Mamuneli, kad žinotumia, iš kokių baisių aš parvažiūju, nestebėtumeis. Kokiame pragare aš buvau, mamuneli!

Atidavus lauktuves ir išklausius bobutės dėkojimus, klausiu:

– Kodėl pati niekadods neateini pas mus, bobute?

– Eik, eik, pupeli, kas do viešni ponams! Koki nauda iš munis, prastos bobos? Nė paveizėti, nė pakalbėti. Kad bėdnas pri turtinga eit, tai, rodos, ko prašyti praša. Nenoru aš lundžioti ponams i akis, kad nepamislų, kad noru ko nors gauti. Saugok Dijvi! Ir tap per daug visko turu iš jų malonės, viso ko esu pertekus.

– Ar ne nuobodu taip vienai vis būti? Vis tik sėdi ir sėdi prie to pečiaus, – tarė Nika.

I te, mažilili! Prasta Dijvui garbė, kamė susirenk kelios bobos. Daugiau nieka neišgirsi, kap tik: tas toks, tas šioks, tas taip padaręs, tas šiaip padaręs. Kam mun to reik? Kam aš Poną Dijvą pykinsiu savo ližuvui amžiaus pabaigė.

– Tai, bobute, kalbėk apie ką kita.

– Bepigu, kad mokėčiau. Dabar tamsta, pupeli, toki maža bebūdama, jau mokais, kningas skaitā, šmotą gali žinoti. O mas, prastas bobas, bačkō užaugusios, svieta nemačiusios, kū mas pasakysma? Tik niekus plepam plepėjusios ir gana. Tad jau aš verčiau vijnā pati.

– Bet ar ne liūdna vienai, bobute?

– E, senatvėj žmogus jau nebe draugas. Pasenęs, ar nori ar nenori, turi vjnas būti. Matā dabar kad ir aš: turėjau tėvelius, vyrą, trejetą vaikų užauginau – o kame visi? Vaikā kožnas savo lizdą susikrovė, jau aš aniems neberūpu, tėveliai, vyras seniā akeles užmerkė. Dijva valia. Pondzijys juk nieka bloga nepadaro. Gal ir gerā, kad taip vjnnā reik umžių bengti: viskū sau žmuogus apmisljji, viską sava gyvenimą atmeni, už kožną grieką gailys. O del liūdnuma – nė biški neliūdna. Verpu sau, poterelius kalbu, gijdu gijsmes ir ružunčiu už dušeles. Ir juk, rodos, netrumpā gyvenu, o kap atmjsiu viskū, tai, rodos, visi tij metā – kap vjnnā dijnelė. Ir kur, rodos, tas muna gyvenims dinga?

– Ar ir tu, bobute, pirma buvai jauna? – klausia Nika.

Bobutė nusijuokė.

– Buvau, pupeli. Ir ne tik jauna, bet ir maža esu buvusi – šit kap judu dabar. Vo paskou užaugau aukšta, tvirta. Pirma darbininkė buvau visame dvare. Kad liuobam išeiti vedu su vyrą nabašniku rugių piauiti – tai tik liuob visi ir vei-

zėti. Kap dabar muna Kaziuks kad piauin, kad dvi rišėji tur paskou eiti. Tat jau, mat į tėvą. Umžiną atilsj, kū liuob paimti tų padirbti. Užtat ir buva mylims senoje pona, kap dabar Kaziuks kad mūsų ponalia mylims.

Bet aš nelabai domėjau bobutės biografija.

– Bobutėle, pasaką pasakyk! – pertraukiau.

– Vo ar numij nepasisoges, kad užtruksitau?

– Ne, ne! Mamatė leido pasiklausyti – jei ilga pasaka – vienos, jei trumpa – dviejų.

– Ta jau pasakysu vjnnā ilgā.

– Bobutėle, tik kad joje būtų baisių, baisių baidykljū! Juo baisyau klausyti, juo mieliau.

Atsisėdome ant suoloelio, šalia ratelio, o bobutė, vis verpdama, ėmė pasakoti. Ir prigūžė pilna trobelė baisyusių baidykljū: ugniakurų aitvarų, kaukų pikčiurnų ir gudrių kipšų, ir laumių viliūgių, ir mirusių nekrikštytų vaikų, ir dvasių, kenčiančių savo bausmę girgždančiuose medžiuose. Šturpuliai ėjo man per nugarą. Žinojau, kad vakare ne tik neisiu į tamsų kambarį, bet ir apšviestame sėdėdama bijosiu žvilgtelėti pro atdaras į tamsų kambarį duris, kad neišsinertų kartais iš tamsybių kokia tų pasakų bai-

Algirdo Darangausko nuotrauka